

LASSÁNYI GÁBOR: A NAGY AQUINCUMI BETÖRÉS, 1973

Egy nyugalmas nyár eleji reggelen, 1973. június 5-én az Budapesti Történeti Múzeum ügyeletes régésze a gondnokkal együtt nyitáshoz készült az Aquincumi romkert állandó kiállításában, amikor észrevették, hogy a közel százéves épület egyik oldalsó ablaka be van törve. A kiállítóterem ajtaját kinyitva azt tapasztalták, hogy az ott négy éve nyílt kiállítás tárolóinak jelentős részét felfeszítették, üvegeit kiszedték, és a legszebb, de nem egyedi, így nyilván könnyen értékesíthető, kisebb darabokat kiemelték. Ma úgy mondanánk, hogy a cselekmény profi munka volt, mely a szükségesnél nagyobb kárt nem okozott. Az elkövetők pontosan tudták, hogy mit keresnek, a többi, számukra érdektelen tárgyat érintetlenül hagyták.

A délelőtt és a nap helyszíneléssel telt, és éjszákára a múzeumi szakemberek az eltűnt tárgyakról azonnal dokumentációt állítottak össze fotóval, leltári számmal és méretekkel. Ebből kiderült, hogy összesen 139 db tárgyat vittek magukkal a betörők, de a legnagyobb is alig volt több 30 cm-esnél. Két jó-kora bőröndben biztonságos csomagolással is elfért valamennyi lelet.

Mivel hajnalban esett az eső, és a környéken a sárban még világosan láthatóak voltak az idegen nyomok, a betörés időpontja jól meghatározható volt. Az elkövetők a helyszínen felejtettek egy, a vitrinek felfeszítéséhez használt csontnyelű bicskát is. A nyomozás „forró nyomon” indult meg. A múzeum biztonságáról a zárt ajtókon kívül mindössze egy helyben lakó gondnok és a zárás után szabadon

engedett nagy testű kutyája gondoskodott akkoriban. Mivel a kutya korántsem volt barátságosnak mondható, nem tudni, hogy az esős idő segítette-e a betörőket, vagy más módon altatták el az állat figyelmét.

AZ AQUINCUMI MÚZEUM A KÁDÁR-KORSZAKBAN

Az 1894-ben megnyílt Aquincumi Múzeum az 1960-as, 1970-es években a Budapesti Történeti Múzeum fiókintézményeként funkcionált. Bár a jelentős háborús károkat szenvedett kiállítóhely már 1948 óta újra látogatható volt, a romkert műemléki rekonstrukciója csak 1964-ben kezdődhetett meg, amikor a Fővárosi Tanács tekintélyes összeggel, évente 4 millió forinttal támogatta a munkákat.

A romkert és a régi múzeumban berendezett, 1969 tavaszán nyílt új tárlat tavasztól őszig volt látogatható a nagyközönség számára. A múzeum épülete mögött egy lakrészben a telepfelügyelő lakott családjával, a heti váltásban dolgozó ügyeletes régészek naponta ellenőrizték a múzeum kiállításait. A múzeumi iratokból kitűnik, hogy az aquincumi kiállítóhely csak kevés figyelmet kapott a Budapesti Történeti Múzeumon belül, a műemléki munkákra szánt fővárosi pénzeket is folyamatosan átcsoportosították, csökkentették.

A nagy óbudai építkezésekhez kapcsolódó munkák különösen 1973-tól szinte teljes egészében lekötötték a múzeum régészeit, így a múzeumban

FOTÓK: AQUINCUMI MÚZEUM

egészen az 1990-es évekig nem történtek jelentős fejlesztések, annak ellenére, hogy a kiállítóhelyet évente több mint 60 ezer látogató kereste fel.

AZ ELTŰNT TÁRGYAK ÉS A NYOMOZÁS

Az eltűnt 139 db tárgy között elsősorban figurális alkotások, bronz és terrakotta szobrok, márvány és elefántcsont dísz tárgyak szerepeltek, jórészt olyanok, amelyek a polgárváros első feltárásaiból származtak. Ilyen volt a macellum (húspiac) ásatásán előkerült aranyozott bronz szoborláb, vagy ugyancsak az első ásatások egyikének eredményeként előkerült, sást ábrázoló bronz hadijelvény is.

A legértékesebb alkotások vagy műtárgyak a különböző kisméretű bronzszobrocskák voltak, köztük Mercurius, Minerva és Venus istennő ábrázolása. Komoly értéket képviseltek a bronzmésesek, köztük egy madarat ábrázoló darab és fém bútordíszek is. A bronztárgyak mellett számos agyagból készült istenszobrocska, főleg Venus istennő ábrázolása is eltűnt. A betörők pénzermék

mellett több kisebb, restaurált, gipszbe ágyazott falfestményrészletet is magukkal vittek.

Művészeti érték szempontjából talán a legértékesebb darab egy elefántcsont lapocska volt, amelyet egy szarkofágban találtak a Bécsi úton. Ezen Héraklész ábrázolják Omphalé lüdiai királyné társaságában. A mítosz szerint a hős vezeklésképpen éveken át szolgált a királynőt rabszolgaként női ruhában is.

Bár az ügy a napilapokban nem jelent meg, a televízió Kék fény című műsorában és a Tükör című hetilapban a rendőrség a lakosság segítségét kérte a felderítéshez. A korabeli hazai nyomozás eredménytelenül zárult.

BŰNÖZŐK VS. MŰTÁRGYAK

Az 1960–1970-es években a magyar múzeumok vagyongvédelmi helyzete nagyon gyenge lábakon állt. A legtöbb gyűjteményben legfeljebb gondnokokat, esetleg nyugdíjas éjjeli őröket alkalmaztak. Technikai berendezéseket, riasztórendszereket csak kevés helyen telepítettek. Gyakorik voltak a betörések,

BRONZ MINERVA FEJ, MADÁR ALAKÚ BRONZMÉCSSES, FELAKASZTHATÓ BRONZMÉCSSES, ABUNDANTIA („BŐSÉG”) ISTENNŐ TERRAKOTTA SZOBRA, FALFESTMÉNY TÖREDÉK ARATÓ ÁBRÁZOLÁSÁVAL, BRONZ CSASZÁR LÁB

műkincslopások, és az elkövetőknek csak egy része került rendőrkézre, főleg olyan esetekben, amikor azok szakképzetlen, a társadalom alsóbb rétegeiből származó bűnözők voltak, akik a műkincsek értékesítése során buktak le.

Így volt például 1968-ban, amikor egy nevelőtanhonból megszökött, 11–14 éves fiúkból álló csapat Miskolcon, a Herman Ottó Múzeumba betörve 100 ezer forint értékben vitt el arany- és ezüstpénzeket, török kori berakásos pisztolyokat, XVI–XVII. századi ékszereket, amelyek jó részét néhány nap múlva megtalálta a rendőrség.

Hasonló ügy volt 1974-ben, amikor a szombathelyi Smidt Múzeumba tört be két alkoholistá, munkanélküli férfi, és vitt el nagy pusztítás mellett műtárgyakat, amelyeket aztán nem tudtak Budapesten értékesíteni, így hamar elfogták őket.

Más ügyekben nem volt ilyen sikeres a felderítés: 1972-ben a parádi kocsimúzeumból loptak el egy kocsis hintótakarójáról egy díszes, ezüstözött fém címet, ugyanebben az évben Balatonszentgyörgyön a Csillagváról vittek el betörők török handzsárokat, kardokat, szablyákat, kovás pisztolyokat, buzogányokat, ónkupákat. Ezek a tárgyak nem lettek meg, az elkövetőknek minden bizonnyal sikerült értékesíteni azokat a feketekereskedelemben.

A legnagyobb sajtóvisszhangot kiemelt helyszínek, így a Mátyás templom elleni két egymás utáni betörés váltotta ki 1968-ban és 1969-ben, amelyben nagyértékű arany, ezüst és platina kegytárgyakat és egyéb kincseket, így Báthory marsallbotját is magukkal vitték a tolvajok. Ezeket a részben felderített eseteket már profi bűnözők követték el, akik közül ketten Svájcba szöktek. Nem kímélték a műkincstolvajok az Éremtani Szakosztály éremgyűjteményét sem, amelyet 1969 tavaszán loptak el.

A korszak legnagyobb bűnügye a Szépművészeti Múzeumban elkövetett 1983-as betörés volt, amikor a múzeum hét nagy értékű festményét, így Raffaello és Tintoretto műveit lopta el egy magyar és olasz tagokból álló csoport. A műkincseket feltételezhetően egy görög milliomos megrendelésére tulajdonították el. Egy képet 1983 decemberében Törökbálinton elásva, a többi hatot 1984 januárjában a görögországi Aigion környékén lévő Panagia Trypiti kolostorban, egy bőröndben találták meg.

MÁRVÁNSZOBOR VENUS ISTENNŐ ÁBRÁZOLÁSÁVAL

A BETÖRÉS KÖVETKEZMÉNYEI

A rablást követően az Aquincumi Múzeumon belül ugyan történt belső vizsgálat a biztonsági hiányosságok miatt, a tárgyak és a tettesek máig nem kerültek meg. Az eset következtében hamarosan megerősítették a múzeum mechanikus védelmét, és ettől kezdve fegyveres és kutyás biztonsági őrök vigyáznak a múzeum értékeire napi 24 órában.

Az akkori értéken számítva 1 millió forintba becsült ellopott aquincumi tárgyak leírása és képe csak Magyarország Interpolhoz való csatlakozása után, az 1990-es évek közepén kerülhetett fel a nemzetközi körözési listára, de addigra már nyomuk veszett. Ezzel együtt nem kizárt, hogy a műtárgyak egyszer majd felbukkannak a nemzetközi műkincskereskedelemben, és a fotók alapján azonosíthatók, visszaszerezhetőek lesznek. ■

(A SZERZŐ RÉGÉSZ-MUZEOLÓGUS, AQUINCUMI MÚZEUM)